

*Волчанова Дар'я Денисівна,
студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу
Цал-Цалко Ю. Ю.*

АДАПТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Відверта збройна агресія Російської Федерації проти України, що почалася 24 лютого 2022 року змусила нашу державу й суспільство мобілізуватися та почати оперативно діяти в усіх сферах життя. Подібний досвід реагування на надзвичайні ситуації нам вже знайомий, а саме – під час поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) у 2020 році, проте, звичайно, ці події неможливо порівнювати. Наразі виникла нагальна потреба привести до роботи всі сфери життя суспільства в особливий період воєнного стану, який був запроваджений Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1].

З 2014 року під час проведення антитерористичної операції (АТО), проведення операції Об'єднаних сил (ООС) не було розроблено в процесуальному законодавстві особливостей розгляду справ під час цих ситуацій. Отже, на сьогодні існує багато проблем у здійсненні правосуддя під час воєнного стану: ні Цивільний процесуальний кодекс України [2], ні інші процесуальні закони – адміністративний [3], господарський [4] (за винятком кримінального [5]) не мають особливостей розгляду справ під час воєнного стану. Звісно, були «точкові» зміни у процесуальному та матеріальному законодавстві, проте вони все одно не надають ту допомогу, яка потрібна для належного відправлення правосуддя.

Основним нормативно-правовим, на якому базується робота судів в умовах війни є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [6], відповідно до якого повноваження судів не можуть бути обмежені, а скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Важливим є те, що заборонено скорочення та прискорення саме тих форм судочинства, які не передбачені у процесуальному законі, тобто, наприклад,

розгляд справи в порядку спрощеного провадження не є порушеннями даної вимоги.

Наразі існує нагальна потреба в окремій главі в Цивільному процесуальному кодексі України, яка буде визначати особливості розгляду справ в умовах воєнного стану. Оскільки якщо відсутні норми, які захищають суб'єктивні права та обов'язки сторін (процесуальні норми), то матеріальні норми вважаються «мертвими». На відміну від інших процесуальних кодифікованих актів, Кримінальний процесуальний кодекс України має Розділ IX-1, який має назву – «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [5].

Важливою подією у розвитку цивільного судочинства в нинішніх умовах стало подання до Верховної Ради України Проекту Закону № 7316 від 26 квітня 2022 року [7], який спонукає законодавця до змін у Цивільний процесуальний кодекс України, а саме з приводу:

- запровадження розгляду цивільних справ в порядку письмового провадження в судах усіх інстанцій;
- можливості виконання повноважень секретаря судового засідання іншими працівниками апарату суду;
- зміни порядку судових викликів та повідомлень учасників справи;
- дозволу учасникам справи бути присутніми у судовому засіданні поза межами суду, а саме за допомогою режиму відеоконференції;
- продовження та поновлення процесуальних строків, якщо були поважні причини пропуску, особливо пов'язані з воєнним станом;
- розгляду справ, які були відкриті до введення воєнного стану з урахуванням особливостей, передбачених Цивільним процесуальним кодексом України;
- можливості здійснення фіксації судового засідання не технічними засобами, а у протоколі судового засідання, а також ведення протоколу засідання в режимі відеоконференції;
- розгляду справ без повідомлення учасників та інше.

Проте 1 липня 2022 р. Верховна Рада України відхилила цей законопроект. Зараз він знаходиться на доопрацюванні. Тому, коли Верховний Суд доопрацює Проект Закону № 7316 відповідно до зауважень Верховної Ради України, в чинному процесуальному законодавстві

запрацює ефективний механізм здійснення правосуддя під час воєнного стану.

Отже, незважаючи на те, що у чинному Цивільному процесуальному кодексі України не відбулося змін для забезпечення судового розгляду під час воєнного стану, судді повинні, виходячи зі свого досвіду, вміти пристосувати наявні процесуальні норми при здійсненні правосуддя в таких складних для країни умовах. Вони також повинні враховувати при розгляді справ положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8] щодо справедливого суду та пам'ятати про заборону скорочення та прискорення судочинства під час воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану): проект Закону від 26.04.2022 року № 7316. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489>
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text